

О. М. Ткачук

**ЗАКОНОДАВСТВО
УКРАЇНИ ПРО ПРАЦЮ:
ПОСТАТЕЙНИЙ ПОКАЖЧИК
ПРАВОВИХ ПОЗИЦІЙ
ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

Харків
«Право»
2017

УДК 349.2:342.531.43(477)
ББК 67.310я45
Т48

Ткачук О. М.

Т48 Законодавство України про працю: постатейний покажчик правових позицій Верховного Суду України / О. М. Ткачук. – Харків : Право, 2017. – 176 с.

ISBN 978-966-937-290-1

У збірнику впорядковано правові позиції Верховного Суду України по відповідних статтях Кодексу законів про працю України, а також деяких законах, які регулюють трудові правовідносини.

Довідник призначений для практичного використання при вирішенні трудових спорів, а також буде корисний усім тим, хто цікавиться практикою застосування та тлумачення норм трудового законодавства.

УДК 349.2:342.531.43(477)
ББК 67.310я45

ISBN 978-966-937-290-1

© Ткачук О. М., 2017
© Оформлення. Видавництво «Право», 2017

Частина перша

**КОДЕКС
ЗАКОНІВ ПРО ПРАЦЮ
УКРАЇНИ**

Стаття закону	Правова позиція	Номер правової позиції	Позов
<p>Ст. 2 КЗпП</p>	<p>Так, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення підсудності справ з питань приватизації та з корпоративних спорів», який набув чинності 29 грудня 2006 року, передбачив віднесення до розгляду господарських судів справ, що виникають з корпоративних правовідносин у спорах між господарським товариством та його учасником (засновником, акціонером), у тому числі учасником, який вибув, а також між учасниками (засновниками, акціонерами) господарського товариства, що пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням та припиненням діяльності цього товариства, крім трудових спорів.</p> <p>Відповідно до статей 15, 16 ГПК України такі справи підлягають розгляду за місцезнаходженням господарського товариства, яким є юридична адреса органу, зазначена в установчих документах і записана в Єдиному державному реєстрі юридичних та фізичних осіб – підприємців (статті 89, 93 Цивільного кодексу (ЦК) України).</p> <p>Згідно з випискою з Єдиного державного реєстру юридичних та фізичних осіб – підприємців, місцезнаходженням ВАГ «К» є м. Кременчук Полтавської області, на територію якого поширюється юрисдикція Київського міжобласного господарського суду.</p> <p>Виходячи з аналізу змісту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення підсудності справ з питань приватизації та з корпоративних спорів» та статті 167 Господарського кодексу (ГК) України, справи, що виникають з корпоративних відносин, – це, по-перше, спори між господарським товариством та його учасником (засновником, акціонером), у тому числі учасником, який вибув; по-друге, спори між учасниками (засновниками, акціонерами), що пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням та припиненням діяльності цього товариства і ґрунтуються</p>	<p>№ 6-12478сво08</p>	<p>про зобов'язання приступити до виконання обов'язків директора товариства, визнання скликання та проведення загальних зборів товариства, виборів спостережної ради товариства, рішень спостережної ради від 31 серпня та 8 вересня 2006 року такими, що відповідають вимогам закону</p>

Стаття закону	Правова позиція	Номер правової позиції	Позов
	<p>на корпоративних правах, тобто правах і правомочностях особи, передбачених Законом і статутними документами, у зв'язку з наявністю у цієї особи частки в статутному фонді (майні) господарської організації.</p> <p>Виняток становлять трудові спори таких суб'єктів, зокрема спір керівника господарського товариства, щодо рішень органів управління товариством, внаслідок яких виникають, змінюються чи припиняються трудові правовідносини. Таким чином, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення підсудності справ з питань приватизації та з корпоративних спорів» визначив як предметну підсудність справ – корпоративні спори, так і суб'єктний склад сторін у таких спорах – учасники господарських товариств (акціонери, засновники), у тому числі, які вибули, і господарські товариства та не відносять до таких спорів справи, в яких стороною є інша, ніж зазначено в законі особа, зокрема фізична особа, в якій немає частки у статутному фонді господарського товариства.</p> <p>Застосовувати до спірних правовідносин положення Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення підсудності справ з питань приватизації та з корпоративних спорів» та дійшовши висновку про вирішення апеляційним судом корпоративного спору, судова колегія суду касаційної інстанції не звернула уваги на ту обставину, що предметом позову є, по-перше, вимоги акціонера ВАТ «Х» до фізичної особи – гр-на А., який не є акціонером, про зобов'язання приступити до виконання обов'язків директора товариства, призначеного на цю посаду згідно з трудовим контрактом від 9 вересня 2006 року на підставі рішень загальних</p>		

Стаття закону	Правова позиція	Номер правової позиції	Позов
	<p>зборів і спостережної ради товариства та, по-друге, вимоги акціонера ВАТ «Х» до господарського товариства ВАТ «К» про визнання цих рішень законними. Таким чином, убачається, що позивачем – ВАТ «Х» – в одній позовній заяві було об'єднано дві різні вимоги до різних відповідачів: до фізичної особи – про зобов'язання виконувати трудові обов'язки відповідно до трудового договору, та до господарського товариства – щодо законності рішень органів управління цього товариства.</p> <p>Відповідно до статті 16 ЦПК України, не допускається об'єднання в одне провадження вимог, які підлягають розгляду за правилами різних видів судочинства, якщо інше не встановлено законом. Однак у порушення процесуальних норм права зазначений позов у вересні 2006 року був прийнятий до розгляду та вирішувався судами в межах заявлених вимог.</p> <p>Розглядаючи справу в касаційному порядку, судова колегія на допущене судами порушення процесуального права не звернула уваги. Відхиляючи доводи ВАТ «К» про наявність між ним і гр-ном А. ознак трудового, а не корпоративного спору, суд касаційної інстанції не дав оцінки тій обставині, що між ними укладено трудовий договір від 9 вересня 2006 року, який, відповідно до статей 21, 24 Кодексу законів про працю (КЗпП) України, породжує суб'єктивні права і обов'язки у сторін цього договору, в якому працюючий працівник на роботу кореспондує обов'язок роботодавця допустити його до роботи та забезпечити умови праці, необхідні для виконання працівником трудових обов'язків за цим договором. Укладення трудового договору є підставою виникнення трудових правовідносин, які, відповідно до статті 3 КЗпП України, регулюються нормами трудового законодавства.</p>		

Стаття закону	Правова позиція	Номер правової позиції	Позов
	<p>При цьому трудовий договір є тим нормативним актом, який регулює права та обов'язки саме сторін договору і не покладає цим договором на працівника чи роботодавця обов'язків перед іншими особами.</p> <p>У силу частини 2 статті 2 КЗпП України право на звернення до суду за захистом порушеного права, у тому числі і щодо забезпечення можливості виконувати трудові обов'язки, має особа, суб'єктивні права якої порушено іншою стороною трудового договору.</p> <p>Виходячи з аналізу зазначених норм закону, незалежно від того працівником, власником чи іншою особою, якій надано право відповідно до закону захищати права, свободи та інтереси інших осіб, порушено справу щодо захисту прав за трудовим договором, суд розглядає її в порядку позовного провадження як трудовий спір, в якому позивачем є працівник, права якого порушені.</p> <p>Як убачається з матеріалів справи, позов щодо трудових прав гр-на А., які виникли на підставі укладеного ним із ВАТ «К» трудового договору, заявлено в суді ВАТ «Х», який не є стороною трудового договору і яким не надано доказів на підтвердження його права на звернення до суду за захистом прав гр-на А.</p> <p>Заявляючи в суді вимоги про усунення перешкод у здійсненні гр-ном А. обов'язків за трудовим договором, ВАТ «Х» зазначив його відповідачем, хоча останній у судовому засіданні підтримав цей позов і вказав, що сам бажає приступити до виконання трудових обов'язків, однак йому чиняться перешкоди іншими особами. При цьому гр-н А. позовної заяви до суду не подавав. Незважаючи на те, що за змістом і характером зазначених позовних вимог належним позивачем міг бути саме гр-н А. за умови подання</p>		

Стаття закону	Правова позиція	Номер правової позиції	Позов
	<p>ним позову, суди визначили його правове положення відповідно до позовної заяви ВАТ «Х» як відповідача, який, однак, одночасно виступав у суді у своїх інтересах і як представник ВАТ «К», до якого й були пред'явлені вимоги про поновлення його прав.</p> <p>Аналіз змісту частини 2 статті 2 КЗпП України, частини 1 статті 3, статті 11, частини 1 статті 26, статей 30, 31, 33 ЦПК України свідчить, що чинним цивільним процесуальним законодавством не передбачено ані можливість залучення судом осіб у справі як співпозивачів чи заміни первісного позивача належним позивачем, ані поєднання в одній особі позивача та відповідача.</p> <p>Відповідно ж до статей 3, 4 ЦПК України, право на звернення до суду має особа, права, свободи чи інтереси якої порушуються, не визнаються або оспоруються, захист яких здійснюється судом у спосіб, визначений законами України. Указаний ВАТ «Х» спосіб захисту прав гр-на А., як і його право на звернення до суду за захистом прав іншої особи законом не передбачено. Такими чином, ураховуючи, що позивачем – ВАТ «Х» – не зазначено підстав заявленого ним позову до гр-на А. не надано доказів факту порушення ним прав чи інтересів позивача, які підлягають захисту, у задоволенні цього позову треба відмовити з підстав його недоведеності.</p> <p>Не врахувавши факт відсутності корпоративних правовідносин між ВАТ «Х» і гр-ном А., яким укладено трудовий договір із ВАТ «К», відсутності у ВАТ «Х» повноважень на звернення до суду за захистом його прав та безпідставності його позову до гр-на А., суд касаційної інстанції дійшов помилкового висновку про поширення на ці правовідносини дії Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення підсудності справ</p>		

Стаття закону	Правова позиція	Номер правової позиції	Позов
	<p>з питань приватизації та з корпоративних спорів». Судами також не враховано, що іншою частиною об'єднаних, усупереч вимогам статті 16 ЦПК України, позовних вимог є спір двох юридичних осіб щодо законності рішення господарського товариства, який у силу суб'єктного складу та предмета позову підлягає розгляду господарським судом відповідно до статей 1, 12 ГПК України.</p> <p>Крім того, з матеріалів справи вбачається, що законність рішення загальних зборів товариства від 31 серпня 2006 року про обрання нового складу органів управління товариством, у тому числі спостережної ради, рішенням якої гр-на А. призначено на посаду директора, уже була предметом судового розгляду, за результатами якого рішенням Крюківського районного суду м. Кременчука Полтавської області від 4 січня 2007 року, яке набуло чинності, визнано неправомочність загальних зборів акціонерів ВАТ «К» від 31 серпня 2006 року та недійсність прийнятих ними рішень.</p> <p>Іншим рішенням Крюківського районного суду м. Кременчука Полтавської області від 30 липня 2007 року, залишеним без змін ухваляю апеляційного суду Полтавської області від 26 листопада 2007 року, задоволено позовні вимоги гр-на Г. до ВАТ «К» про усунення перешкод у виконанні трудових обов'язків директора товариства, створених у результаті незаконного призначення на цю посаду гр-на А. на підставі рішення загальних зборів від 31 серпня 2006 року та спостережної ради від 31 серпня і 8 вересня 2006 року, визнаних недійсними.</p> <p>Відповідно до частини 3 статті 61 ЦПК України, обставини, встановлені судовим рішенням у цивільній, господарській або адміністративній справі, що набуло чинності, не доказуються при розгляді</p>		

Стаття закону	Правова позиція	Номер правової позиції	Позов
	<p>інших справ, в яких беруть участь ті самі особи або особа, щодо якої встановлено ці обставини. Згідно із судовими рішеннями, які набули чинності, обставини недійсності рішень загальних зборів ВАГ «К» від 31 серпня 2006 року та рішень спостережної ради про призначення на посаду директора товариства гр-на А. були встановлені за участю ВАГ «К», який є стороною і в цій справі.</p> <p>Таким чином, убачається, що судами з порушенням процесуальних норм права прийнято до розгляду і вирішено справу в спорі, який виник у юридичної особи – акціонера з господарським товариством, та за позовом юридичної особи – акціонера (за відсутності в неї звернення до суду з таким позовом) до фізичної особи з приводу виконання останньою обов'язків за трудовим договором (частини 3, 4 статті 65 ГК України, статті 21, 24 КЗпП України), укладеним на підставі рішень органів управління товариства, що вже були предметом судового розгляду і стосовно яких є рішення, що набули чинності.</p> <p>Відповідно до статті 335 ЦПК України, під час розгляду справи в касаційному порядку суд касаційної інстанції перевіряє в межах касаційної скарги та в межах позовних вимог, заявлених у суді першої інстанції, законність судових рішень та правильність застосування судом першої або апеляційної інстанції норм матеріального чи процесуального права. Перевіряючи законність ухвалених у даній справі рішень, суд касаційної інстанції, у суверені положенням зазначеної процесуальної норми, залишив поза увагою допущені судами попередніх інстанцій порушення процесуальних норм права з огляду на суб'єктний склад сторін, межі заявлених позовних вимог, предмет спору, дійсний характер правовідносин сторін, обраний позивачем спосіб захисту та при визначенні підсудності цього спору дійшов</p>		

Стаття закону	Правова позиція	Номер правової позиції	Позов
	<p>помилкового висновку про корпоративний характер спору, який після 29 грудня 2006 року підлягав розгляду в апеляційному порядку господарським апеляційним судом згідно з вимогами Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення підсудності справ з питань приватизації та з корпоративних спорів».</p> <p>Така позиція узгоджується з практикою застосування Верховним Судом України та Вищим господарським судом України Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення підсудності справ з питань приватизації та з корпоративних спорів», відповідно до якої господарському суду підвідомчі, зокрема, спори учасника товариства про визнання недійсними рішень органів управління товариства, а спори господарських товариств і осіб, які не є учасниками товариства, та спори учасника – керівника товариства щодо рішень органів управління товариства, внаслідок яких виникають, змінюються чи припиняються трудові відносини, підвідомчі загальним судам. При цьому способами захисту порушених або оспорюваних прав у таких категоріях спорів є спір за позовом особи, права якої порушені: про поновлення особи на посаді, зобов'язання усунути перешкоди у виконанні посадових обов'язків за відповідною посадою тощо, а не позов юридичної особи до неї про зобов'язання приступити до виконання посадових обов'язків, ураховуючи положення частини 3 статті 43 Конституції України про заборону примусової праці і необхідності вільної згоди особи на виконання певної роботи та норми статті 2 КЗпП України, статей 3, 11 ЦПК України щодо права особи звернення до суду за захистом порушених прав. Таким чином, спір за заявленим ВАТ «Х» у суді першої</p>		

Стаття закону	Правова позиція	Номер правової позиції	Позов
	<p>інстанції позовом до гр-на А. не можна визнати корпоративним у розумінні Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення підсудності справ з питань приватизації та з корпоративних спорів» (виходячи зі змісту заявлених вимог суб'єктного складу сторін і предмета позову), тому ухвала суду касаційної інстанції підлягає скасуванню з ухваленням у цій частині рішення про відмову ВАТ «Х» у позові з наведених мотивів.</p>		
<p>Ст. 21 КЗпП</p>	<p>Так, апеляційний суд не врахував положення ч. 3 ст. 49² КЗпП України, якою передбачено, що одночасно з попередженням про звільнення у зв'язку зі змінами в організації виробництва і праці власник або уповноважений ним орган пропонує працівникові іншу роботу на тому ж підприємстві, в установі, організації та вживає заходів до переведення працівника за його згодою на іншу роботу.</p> <p>Тобто саме на роботодавця покладається обов'язок запропонувати працівникові іншу роботу на підприємстві одночасно з попередженням про звільнення.</p> <p>У порушення вказаних норм матеріального права під час попередження ОСОБА_6 про звільнення з роботи за скороченням штату працівників відповідно до наказу від 26 листопада 2009 року № К-2161 їй не запропонували іншої роботи (а. с. 5).</p> <p>Лише 27 листопада 2009 року ОСОБА_6 було запропоновано вакантні посади контролера верстатних і слюсарних робіт та посаду ізолювальника, від яких остання відмовилась (а. с. 34).</p> <p>Разом із тим наказ адміністрації підприємства від 20 листопада 2009 року № К-2129, у п. 3 якого було запропоновано звільненням працівника ліквідованого ВМТП подати заяви про переведення до нового підрозділу, не можна вважати виконанням обов'язку, передбаченого</p>	<p>№ 6-52070св10</p>	<p>про визнання незаконним наказу про звільнення, поновлення на роботі, стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу</p>

Стаття закону	Правова позиція	Номер правової позиції	Позов
	<p>ч. 3 ст. 49² КЗпП України, оскільки суд першої інстанції не встановив, що ОСОБА_6 була належним чином ознайомлена із цим наказом (а. с. 51).</p> <p>Установивши, що 24 листопада 2009 року, коли ОСОБА_6 на роботі не було, працівники ліквідованого ВМТП подали заяви про переведення до новоствореної СЗТМЦ і станом на 27 листопада 2009 року всі посади в СЗТМЦ були зайняті (а. с. 216), суд першої інстанції дійшов обґрунтованого висновку, що звільнення ОСОБА_6 відбулося з порушенням норм трудового законодавства, оскільки за положеннями ч. 3 ст. 49-2 КЗпП України лише при відсутності роботи за відповідною професією чи спеціальністю вивільненому працівникові може бути запропоновано іншу роботу на тому ж підприємстві.</p> <p>Таким чином, адміністрація підприємства порушила передбачений ст. 2¹ КЗпП України принцип рівності трудових прав відносно ОСОБА_6, яка фактично було позбавлена можливості використати своє право на іншу роботу на тому ж підприємстві – перейти на роботу до новоствореної служби.</p>		
<p>Ст. 4 КЗпП</p>	<p>Згідно із ч. 1 ст. 116 КЗпП України при звільненні працівника виплата всіх сум, що належать йому від підприємства, установи, організації, провадиться в день звільнення.</p> <p>Відповідно до ч. 1 ст. 117 зазначеного Кодексу в разі не виплати з вини власника або уповноваженого ним органу належних звільненому працівникові сум у строки, зазначені в ст. 116 КЗпП України, при відсутності спору про їх розмір підприємство, установа, організація повинні виплатити працівникові його середній заробіток за весь час затримки по день фактичного розрахунку.</p>	<p>№ 6-2159дс15</p>	<p>про стягнення середнього заробітку за час затримки виплати заробітної плати та відшкодування моральної шкоди</p>

Стаття закону	Правова позиція	Номер правової позиції	Позов
	<p>Згідно зі ст. 4 КЗпП України законодавство про працю складається з КЗпП України та інших актів законодавства України, прийнятих відповідно до нього.</p> <p>Відповідно до ч. 1 ст. 9 ЦК України кореспондується з вищевказаною статтею КЗпП України щодо застосування ЦК України до врегулювання відносин, зокрема трудових, якщо вони не врегульовані іншими актами законодавства.</p> <p>З огляду на неврегульованість трудовим законодавством відносин щодо відшкодування майнової та моральної шкоди положення цивільного законодавства можуть поширюватися на ці відносини.</p> <p>Ураховуючи позовні вимоги в даній справі, зокрема щодо виплати компенсації у зв'язку з несвоєчасною виплатою належних працівникові сум, тобто свого роду відшкодування завданої майнової шкоди, а також відшкодування моральної шкоди, що регулюються п. 82 ЦК України, застосуванням підлягають положення цивільного законодавства.</p> <p>Статтею 617 ЦК України передбачено, що особа, яка порушила зобов'язання, звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання, якщо вона доведе, що це порушення сталося внаслідок випадку або непереборної сили.</p> <p>У п. 1 ч. 1 ст. 263 ЦК України наведено ознаки непереборної сили та визначено, що непереборна сила — це надзвичайна або невідворотна за даних умов подія. Отже, непереборною силою є надзвичайна і невідворотна зовнішня подія, що повністю звільняє від відповідальності особу, яка порушила зобов'язання, за умови, що остання не могла її передбачити або передбачила, проте не могла її відвернути, та ця подія завдала збитків.</p>		